

ÖZEL SAYI: 10

ISSN 1301-210X

HECE

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ YIL:9 SAYI:104-105 AĞUSTOS-EYLÜL 2005

EKLERLE 2. BASKI

104 - 105

harf

KÜLTÜR TEMELLİ EĞİTİM

İsmail AYDOĞAN

AKADEMİK

13 x 21 cm / 206 Syf

"Kültür insana ve topluma düşünme biçimi kazandırır. Eğitimin ana görevlerinden biri bu düşünme biçimini genç kuşaklara aktarmasıdır. Ancak, evrensel düşünme biçiminin küreselleşme çağında yaygınlaşması ve Batılı dünyanın egemenliği nedeniyle toplumların kültürleri ortadan kalkmakta veya en azından bu kültürlerin içi boşaltılmaktadır. Bu nedenle bu çağın eğitiminin hem temel aldığı düşünce biçimi hem de insanlarda hedeflediği düşünme biçimi evrensel olmalıdır. Ancak bu evrensel kavramının "bütün insanlığı ilgilendiren" anlamında değil, Batı düşünme biçiminin tutsağı veya o düşünme biçimine bağlı anlamına geldiğini belirtmek gerekir."

Reşit Galip Cad. Hatır Sk. 23/2 GOP-ANKARA Tel: (0312) 437 08 85 Fax: (0312) 437 08 87

www.harfegitim.com.tr

bilgi@harfegitim.com.tr

[harfyayinlari](#)

HECE

ISSN 1301- 1 X

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ YIL:9 SAYI:104-105 AĞUSTOS-EYLÜL 2005

ÖZEL SAYI: 10

2. BASKI

ÇOCUK EDEBİYATI ÖZEL SAYISI

HECE ÖZEL SAYILARI

- 1- Türk Öykücülüğü / 2- Türk Şiiri / 3- Ahmet Hamdi Tanpınar / 4- Türk Romanı /
5- Diriliş ve Sezai Karakoç / 6- Eleştiri / 7- Edebiyat ve Nuri Pakdil /
8- Hayat/EdebiyatSiyaset / 9- Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek /
10- Çocuk Edebiyatı / 11- Hareket ve Nurettin Topçu / 12- Mektup /13- Nâzım Hikmet /
14- Cahit Zarifoğlu / 15- Mehmet Âkif Ersoy /16- Modernizmden Postmodernizme /
17- Yahya Kemal Beyatlı / 18- Şehirlerin Dili / 19- Cemil Meriç / 20- Yerlilik /
21- Rasim Özdenören / 22- Gezi / 23- Kemal Tahir / 24- Medeniyet /
25- Muhammed İkbâl / 26- İslâm Medeniyeti / 27- Orhan Kemal / 28- Batı Medeniyeti /
29- Peyami Safa / 30- Günlük / 31-Aliya İzzetbegoviç / 32- Dijital/Sayısal Kültür /
33- Ahmet Haşim / 34- Afrika / 35- Sabahattin Ali

HECE

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ

ISSN 1301-210X

(Her ayın birinde yayımlanır)

YIL: 9 **SAYI:** 104-105

I. Baskı: Temmuz 2005

II. Baskı: Şubat 2018

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd.Şti. Adına

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Ömer Faruk Ergezen

I. Baskı Genel Yayın Yönetmeni

Hüseyin Su

II. Baskı Genel Yayın Yönetmeni

Rasim Özdenören

Yayın Kurulu

Âtîf Bedir, Cafer Haydar, Hayriye Ünal,
İbrahim Demirci, Yusuf Turan Günaydın

II. Baskı Editörü

Beyza Nur Demirci

Yönetim Yeri

Konur Sk. No: 39/1 Kızılay/Ankara

İletişim

Tel: (312) 419 69 13 Fax: (312) 419 69 14

P.K. 79 Yenışehir/Ankara

İnternet Adresi: www.hece.com.tr

e-mail: hece@hece.com.tr

twitter.com/hecedergi

facebook.com/hecedergisi

Teknik Hazırlık: Hece

Kapak: www.sarakusta.com.tr

Baskı: www.dumat.com.tr

2018 Yılı Abone Bedeli:

Yıllık: 180 ₺.

Kurumlar İçin: 430 ₺.

Yurt Dışı: 150 Euro

Posta Çeki: 149582

Hece Basın Yayın Ltd. Şti.

Gelen yazılar yayımlansa da yayımlanmasa da geri verilmez.
İlkelerimize uymayan ilanlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 01.02.2018

İÇİNDEKİLER

Çocuk Edebiyatı	7
I. BÖLÜM	
Mustafa Karaosmanoğlu/Çocuk Nedir Edebiyat Nereye Düşer	13
Hilmi Uçan/“Çocuk Kadar Saf”, Temiz Olabilmek/Kalabilmek	17
Ali Fuat Bilkan/Çocuk Edebiyatı-Kavram ve Mahiyet	24
Mevlâna İdris/Oku Ama Canına Okuma!	36
Fikret Uslucan/Okuma Alışkanlığının Kazandırılmasında Çocuk Edebiyatının Rolü	42
Tülin Arseven/Mesaj Açısından Çocuk Kitapları	51
Yasin Mahmut Yakar/2005'ten Günümüze Çocuk Dergileri	63
Yusuf Çağlar/Hayat, Çocuk ve Edebiyat	73
Sıddık Akbayır/“Çocuk Edebiyatı” Derslerine Yönelik Hazırlanan Kaynak Kitapların Yöntem ve Örnek Seçimi Açısından İncelenmesi	75
II. BÖLÜM	
Dursun Ali Tökel/Eskilerde Çocuk Eğitimi: Çocuk Edebiyatı Gözüyle Eskiye Bakmak	97
Selçuk Çıkkla/Tanzimattan Günümüze Çocuk Edebiyatı ve Bazı Öneriler	112
Yavuz Bayram/Türk Halk Edebiyatında ‘Çocuk’ Kavramı Üzerine	133
Şahin Köktürk/Çocuklara Şiirin, Felsefenin ve İmgesel Dünyanın Kapılarını Açan Tür Bilmeceler	146
Ahmet Efe/Ninni ve Masalların Dünyasında Çocuk	155
Mustafa Ökkeş Evren/Ninniler Ne Söyler?	159
Sıddık Akbayır/Çocuk Edebiyatı Klasığı Sorunu Klasik Dönemin Didaktik İki Eseri: Hayriye ve Lutfiyye	165
Üzeyir Gündüz/Çocuk Edebiyatında Çeviri Etkisi, Uyarlamalar ve Sorunları	170
Ali Fuat Bilkan/Klasiklerden Yeni Okunacaklar Yapmak	176
Wilhelm Grimm/Masalların Özü Üzerine	184
Ercan Yıldırım/Modern Masallar	188
Hâle Temel/Harry Potter ve Masal	198
Mustafa Aldı/Sembolik Yönelimli Popülist ve Partizan Masalların Muhalefeti: Samed Behrengi	202
Mustafa Ökkeş Evren/Çocuk Edebiyatında Mizah ve Nasreddin Hoca Fıkraları	215
Mehmet Dursun Erdem/Osmanlı Dönemi Manzum Çocuk Sözlükleri ve Bir Lügat-i Sıbyân Yazması	223

Yavuz Bayram/Türk Edebiyatının İlk Çocuk Dergisi: Mümeyyiz (1869-1870) 237

III. BÖLÜM

Sıddık Akbayır /Yaş Gruplarına Göre Okuma Eğilimleri ve Metin Türleri	257
Ayşe Sevim /Doğum Tarihleri Uzay Filmlerinin İsimlerine	
Benzeyen Çocukların Kulakları Çekilmez	293
Elif Konar /Çocuk, Edebiyat ve Eğitim	296
Necip Tosun /Çocuk Hikâyeleri	301
Tacettin Şimşek /Çocuk Şiirleri	307
Şaban Sağlık /Çocuk Romanları	320
Vural Kaya /Çocuk Edebiyatı İçerisinde Çocuk Denemelerinin Yeri	347
Ümit Savaş Taşkesen /Büyük İskender'in Sandığı	349
Sevgi Soylu Koyuncu-Ata Yakup Kaptan /Çocuk Kitaplarında Görsel Anlatım ve Tasarım Sorunları	351
Şeyma Büyükkavas Kuran /Fadiş, Bediş, Ediş'te İletiler	359
Sadık Yalsızuçanlar /‘Y Diye Biy Hayf Yoktu’	371
Vural Kaya /“R”leri Çıkartamayan Çocuğu Öldürmek	374

IV. BÖLÜM

Salih Nurdağ /Bir Eğitim Aracı Olarak Okul Piyesleri	379
Mahmut Babacan /Çocuk Tiyatrosunun Eğitime Katkıları	389
Havva Tekin /Çocuk Edebiyatında Şiddet Korku ve Sevgi Üçgeni	397
Sevim Sarıçam /Gölge Arketipi Olarak Canavarlar ve Ejderhalar	400
Köksal Alver /Çocuk ve Edebiyat	403
Mustafa Ökkeş Evren /Çocuk Edebiyatında Dinî Yaklaşım	406
Fatih Turanalp /Çocuk Kitaplarında Dinî İçerik	412
Yusuf Turan Günaydın /Çocuk Edebiyatında Tasavvuf Üzerine Değinimler	416
Vefa Taşdelen /Çocuk Edebiyatı: Çocuğu Anlayan Edebiyat	420
Adnan Saracoğlu /Yerli Çocuk Edebiyatında Gayrimüslimler: Üç Yazar ve Üç Kitap	437
Kenan Çağan /Çocuk Edebiyatı ve İdeoloji	440
Zeki Karakaya /Çocuk Felsefesi ve Çocuk Edebiyatı	446
Vefa Taşdelen /Çocuk Edebiyatında Yalınlık İlkesi	462
M. Kayahan Özgül /Edebiyatın Çocukluğu- Çocukluğun Edebiyatı	472
Marsha K. Savage, Tom V. Savage Türkçesi: Ahmet Şimşek /Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersinde Çocuk Edebiyatı	488
Nazlı Rana Gürel /Balkanlar'da Türk Çocuk Edebiyatı	492
Yusuf Köşeli /Arap Dünyasında Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi	502

V. BÖLÜM

Hatice Bildirici /Çocuk Edebiyatı ve Sinema	513
Beyza Nur Demirci /Charlie'nin Çikolata Fabrikası'nın Üç Hâli	520
Ümit Yaşar Özkan /Göz Masalı: Kırmızı Balon	525
Elif Konar /Gürbüz Türk Çocuğu Dergisinde Çocuk Sineması ve Tiyatro	527
Sümevra Turanalp /Hayao Miyazaki Animelerinde Çocuk ve Gençlik Edebiyatının İzleri	530
Seçil Çokan /Çizgi Filmler ve Kuyrukları	535
Oğuzhan Yılmaz N. Hümevra Özdemir Erem /Çizgi Filmler Ne Anlatır?	542
Gönül Yonar /Sanal Çocuk Ortamları ve Edebiyat	553
Tuba Dere /Dijital Yerlilerin Okuma Alışkanlıkları ve Hiper Metinler	557
Yrd. Doç. Dr. Beytullah Karagöz /Sosyal Medya ve Çocuk	564
Ayşe Nur Narboğa /Çocuk Edebiyatında Çevre Sorunlarının İşlenişi	568

VI. BÖLÜM

Zeki Gürel /Çocuk Eğitiminde ve Edebiyatında Bir Öncü: Kâzım Karabekir Paşa	577
Nemika Tuğcu /Kemalettin Tuğcu ve Çocuk Edebiyatı	589
Tacetin Şimşek /Çocuk Şiirinde Bir Öncü Duyarlık: Dağlarca	592
Kemal Ateş /Çocuk Edebiyatımız ve Gülten Dayıoğlu	607
Emine Çelebioğlu /Cahit Zarifoğlu'nun Çocuk Şiirleri	610
Sümevra Turanalp /Modern Zamanlarda Endişeli Bir "Baba" Şair: Cahit Zarifoğlu	616
Sıddık Akbayır /Yaşamla Sanatı 'Çocukluk'ta Buluşturan Bir Yazar: Çetin Öner	620
Cemal Şakar /Bir Ülkü Olarak Çocuk Edebiyatı: Mustafa Ruhi Şirin	632
Fatma Nur Yılmaz /Çocukların Mevlâna'sı: Mevlâna İdris	637
Sinan Ceran /Çocuklar İçin Başkaldırı İmkânı: Samed Behrengi Masalları	640
Üzeyir Gündüz /"Acıların Mayaladığı Bir Yazar" José Mauro De Vasconcelos	652
Gökhan Özcan /Duman Adamlara İnat, Michael Ende!	660

VII. BÖLÜM

Mustafa Şerif Onaran /Çocuk Edebiyatı Üzerine Notlar	667
Doğan Hızlan /Çocuk Edebiyatı Deyince...	669
Afet Ilgaz /Çocuk Edebiyatı	672
Nuray Özyer /Çocuk Edebiyatı	674
Ömer Lekesiz /Çocuk Edebiyatı, Edebiyat Değil, Edebiyat Oyunu İçin Peşrev Çekmektir	676
Necati Mert /Bir Yazı Etrafında Türkiye'de Çocuk Edebiyatı	678
Veysel Çolak /İnsan ve Edebiyat	681
Arif Ay /Çocuk Yetiştirmek ve Edebiyat	683
Mehmet Tekin /Çocuk Edebiyatı	685

Hüseyin Tuncer/Çocuk Kitapları Yazarlar Bağa Destursuz Girmesin	688
Ayşe Kara/İçimizdeki Çocuk ve Edebiyat	690
Abdullah Şevki/Çocuk Edebiyatı ve Kötülük	693
Emine Eroğlu/“Çocuk Edebiyatı” Yayıncılığı ve Problemleri	699
Tayfur Esen/Yayıncılığımız Telif Satışları ve Uluslararası Fuarlar Alır mısın Satar mısın?	701
Gökhan Akçiçek/Çocuk Edebiyatı	709
Mustafa Şahin/Çocuklar Kül Yutmazlar	711
Selçuk Küpçük/A'rafta Kalışın Dili: Çocuk Şiiri	712

SORUŞTURMA

- Yücel Feyzioğlu ile	714
- Fatih Erdoğan ile	716
- Bestami Yazgan ile	718

VIII. BÖLÜM-KAYNAKÇA

Tacettin Şimşek/Çocuk Edebiyatı İsimler Sözlüğü	723
Zeki Gürel,Tacettin Şimşek/Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi	787

ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk edebiyatı tanımlaması, ilk bakışta çocukların anlama düzeyleri göz önünde bulundurularak yapılmış bir tanımlama ve edebiyat metinlerinin sınırlandırılması ve sınıflandırılmasıdır. Elbette bu yaklaşımda bir yetişkin bakışı var. Çocuğa göre ve çocuk için edebiyattan söz ediliyor. Yalnızca bir düzey sorunu değil bu yaklaşımın temelinde yatan düşünce. Çocuğun kişiliğinin, duyu, düşünce, inanç, ahlak ve gelecek tasarımı büyüklerin doğruları ve idealleri açısından da biçimlendirilmesi, bütün bunların çocuğa sunulmaya çalışılmasıdır. Çocuğun kişiliğinin sağlıklı bir şekilde gelişmesini, doğru ve iyi bir eğitim almasını ve iyi bir insan olmasını sağlamak her anne-babanın ve bütün büyüklerin çocuk edebiyatına yaklaşımını belirleyen temel etkenlerdir. Buna bir de çocuğun iyi bir vatandaş olmasını sağlamaya çalışan devletin çocuk edebiyatına ilgisini ve belirleyiciliğini eklemek gerekir. Çocuk edebiyatının bir ülkede yaygınlaşmasında, devletin değerlerine ve geleceğine sahip çıkacak kuşakların yetiştirilmesi niyetiyle harcanan siyasal amaçlı çabanın da büyük etkisinin olduğunu, Türkiye de dâhil siyasal dönüşümlerin yaşandığı dönemlerde birçok ülkenin edebiyat ve kültür hayatında görürüz. Buradan bakıldığında, çocuk edebiyatı tanımlamasının safiyane ve edebiyat ölçütleriyle yapılan bir tanımlama olduğunu söylemek mümkün olmasa gerek. Hatta sözü daha da ileri götürerek, “Çocuk edebiyatı yoktur.” tezini daha da haklı kılacak bir biçimde, büyüklerin kurduğu devlet mekanizmasının, yalnızca kendi geleceklerini, düşlerini gerçekleştirmek ve korumak için çocukları doğal gelişimlerinin, kişiliklerinin dışında yönlendirip biçimlendirdiği söylenebilir. Ne ki, görevli edebiyatın bu ve bunların dışındaki sakıncalarının hepsini yetişkin edebiyatı için de sıralamak mümkündür.

O hâlde soru ve sorun nedir? Sanırız sorun, edebiyatın ve sanatın görevinin neler olduğu ya da neler olmadığı konusuyla ilgili.

Bir çocuk edebiyatı var ve genel edebiyat kadar eski olmasa bile tarihi hiç de yeni değil. Hatta, Mevlâna'nın eserlerinin ve daha başka yetişkin edebiyat ürünlerinin de çocuklara okutulduğu gerçeğinden hareket ederek, her insanın içindeki çocuk gibi bütün edebiyat ürünlerinde de çocuk edebiyatını içkin olduğunu düşünebiliriz. Çocuk ve yetişkin edebiyatının doğru bir tanımlama olmadığı görüşüne bir de bu açıdan yaklaşılabilir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin, genel olarak dil, üslup ve bir algı düzeyi kaygısı taşıdığı bilinen ve hatta ürünlerin seçiminde aranan bir gerçekliktir. Çocuğun yaşını, zekâ, algı ve görgü düzeyini gözeterek edebiyat eserine yaklaşmak, gerek çocuklar için kitap yazarken, gerekse çocuklar için kitap seçerken böyle bir düzey gözetiyor olmak, çocuk edebiyatının sınırlarının başladığı ve belirginleştiği yerdir. Gözetilmesi gereken bu sınır, insan hayatındaki çocukluktan sonraki dönemler için de geçerli olsa gerek. İnsan, hayat sürecinde, kişiliğinin oluşumu,

yeteneklerinin gelişimi, tecrübeleri ve birikimleri ile birlikte bir insan olur nihayet. Edebiyat ise insanın bu oluş sürecinde, çocukluk, ilköğrenlik, gençlik, orta yaş ve yaşlılık dönemeçlerinde en önemli etkenlerden birisidir. Hayatımız boyunca kişiliğimizi belirleyen etkenlerin hepsini de kuşkusuz her yaşta ve her düzeyde aynı oranda algılayamayız. İmge, simge ve mecazlarla örölü bir edebiyat metnini gereği gibi algılayabilmek için yalnızca çocuk olmanın bile yetmediği zamanlar olmaz mı? Çocukluk ve ilköğrenlik çağının duygu, duyarlık düzeyi ve beğenisinin farklı zihni ve düşünsel tatlar araması kaçınılmaz bir insaniliktir. İşte, ister çocuk edebiyatı olsun, isterse yetişkin edebiyatı hepsinin de bu insaniliği gözetmesi bir gerçeklik ve gerekliliktir.

Çocuk edebiyatının da kaynağı kuşkusuz, yetişkin edebiyatı ile birlikte bir edebiyat olarak temelde, insan fıtratının gereğidir. Çocuk da bir insan olarak estetik duygusu ile doğar. En küçük yaşlardan itibaren, çevresini ve çevresindeki bütün nesnelere, bu estetik duygu ile algılar. Çocuktaki bu estetik duygu, zamanla gelişebilir ya da körelip yok olabilir. İşte, çocuk edebiyatının sakıncaları da, yararlılıkları da, onun fıtrata uygunluğu ve bir araç durumuna düşmemiş bir edebiyat olup olmadığı bu noktada ortaya çıkar. "Güzel bir oyuncak, güzel bir şarkı, kuş, çiçek, balık, insan ve çocuğun ilgisini çeker. Doğuştan var olan bu duygunun geliştirilerek ilerleyen yıllara ve yaşlara taşınması için çocuğun yönlendirilmesi gerekir. Edebiyat da çocukta güzellik duygusunu harekete geçiren unsurlardan biridir. Edebî metinler, önce taşıdıkları ses ve ritimle çocuğun ilgisini çeker. Çocuk, dilin kelime ve anlam yönünden önce sesine ilgi duyar. Masal tekerlemelerini bir şarkı gibi dinler. Çocukların anasınıyla yaşlarından itibaren şiirden hoşlanmaları dikkat çekicidir. Hoşlanma, dilin ritmik bir ifade biçimine dönüşmesinden kaynaklanır. Bu, olayın duygusal boyutudur. Öyleyse çocuğun duygusal dünyasına hitap eden bir güzellik ögesi olarak edebiyat doğal bir ihtiyaçtır... Edebiyat, çocuğun zekâ, hayal gücü, muhakeme yeteneği, problem çözme becerisi gibi beyin faaliyetlerini geliştirecek bir unsurdur. On iki yaşına kadar somut düşünen çocuk, soyut düşünceye yaklaştığında karşısında sembollerle kurulu bir dünya bulur. Edebiyattaki semboller, kimi zaman hayatta var olan somut öğelere karşılık olarak üretilmişlerdir. Bu karşılıkları ve ilişkileri kavramaya çalışmak, çocukta zihinsel gelişmeyi hızlandırır." (Tacetin Şimşek, Çocuk Edebiyatı) Çocuktaki fitri estetik duygusu, yetişkinlerin ihmalleri ve gereksiz abanmaları ile yara almadan işler ve sesler, sözcükler ve tecrübelerle bütünleşerek hayatlarına nüfuz ederse, çocuğun sağlıklı bir biçimde zenginleşmesini de sağlamış olur.

Bütün bunlar, elbette temel değerleri sağlam, durmuş oturmuş toplumlarda daha sağlıklı işleyecek ve daha sağlıklı sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Siyasal, kültürel, düşünsel ve inanç çatışmalarının sürdüğü toplumlarda ise, her değer gibi çocuk edebiyatı da bir aracı olmaktan kurtulamayacaktır. Nitekim bizim edebi-

yat Tarihimizde de böyle olmuş ve çocuk edebiyatı, 'nesil yaratma' politikasının bir aracı olmuştur. Çocuk edebiyatı, düşünce ve inanç çatışmalarının alanı hâline gelmiştir. Bu alanda, ister telif ister çeviri olsun, hiçbir dil, düşünce, duyarlık ve estetik değer taşımayan resmî, dinî, millî, tarihî, ahlaki... metinler şiir, öykü, roman, tiyatro adıyla birer edebiyat metni olarak yayımlanmış ve okutulmuştur.

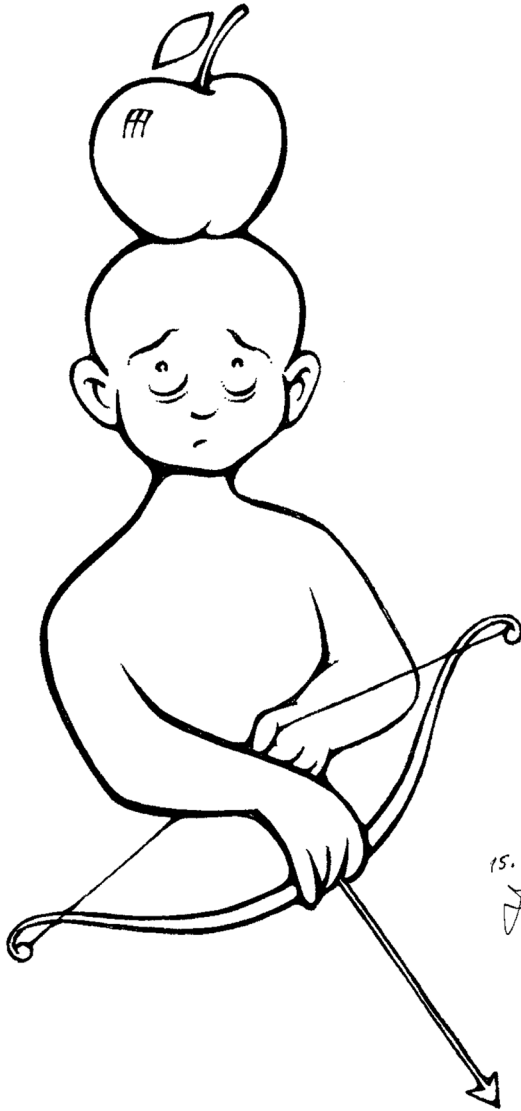
Bütün sorunları ve güzellikleri ile birlikte çocuk edebiyatı alanında, her geçen gün biraz daha sahil edebiyat düzeyini yakalayan yayınlar çoğalmakta ve yaygınlaşmakta, dernekler ve vakıflar kurulmakta, sempozyumlar ve toplantılar düzenlenmektedir. Çocuk edebiyatının sorunları üzerine düşünenler, yazarlar ve tartışanlar çoğaldıkça, çocuklar için nasıl yazılacağı daha iyi anlaşılacak ve *Gazoz Kitapları, Su Kitapları, Ütüsiiz Ayakkabılar, Çiçek Açan Askerler, Motorlu Kuş'lar...* çoğalmakta, *Düş Bahçesinde* şiir ritmiyle dolaşan çocuklar, *Uyan da Balığa Gidelim* diye birbirlerini çağırarak...

*

HECE Dergisi'nin onuncu özel sayısı olan elinizdeki Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı da, çocuk edebiyatı alanındaki bu birikime katkıda bulunmak ve ülkemizdeki çocuk edebiyatının tarihsel sürecini, sorunlarını, özelliklerini, çocuk edebiyatına emek veren yazarların birikimlerini değerlendirmeyi hedefleyerek hazırlandı. Diğer özel sayılarımız gibi bu özel sayımız da bir kültür ve düşünce bilincinin ve bu bilinç etrafında oluşan bir dayanışmanın ürünüdür. Özel sayımız *Hece Dergisi'nin* mutfağında oluştu, ama Türkiye'nin her tarafından arkadaşlarımızın hesapsız emekleriyle ortaya çıktı. Daha tasarı aşamasından başlayarak bir cilt hâlinde elimize alıncaya kadar arkadaşlarımızdan Şaban Sağlık, Sıddık Akbayır, Köksal Alver, Ali Fuat Bilkan, Tacettin Şimşek, Necip Tosun ve Kasım Gezen emeklerini esirgemediler. *Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı'nın* görmezden gelinemeyecek kaynakçasını ise Zeki Gürel ile Tacettin Şimşek'in yıllara dayanan çalışmalarına borçluyuz. Bu iki çalışmayı Kasım Gezen düzenledi ve tek bir kaynakça hâline getirdi. Çocuk Edebiyatı Yazarları Sözlüğü'nü ise Tacettin Şimşek hazırladı. Emegi geçen bütün arkadaşlarımıza teşekkür ederiz.

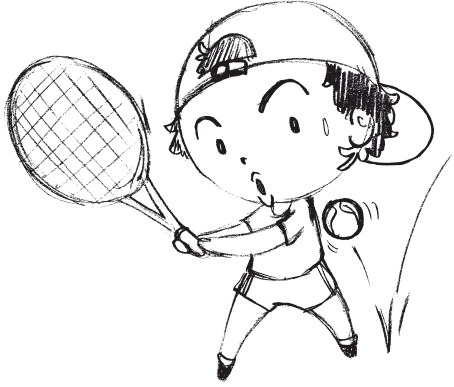
Her ay daha güzel *Hece*, *Heceöykü* sayılarında ve Ocak 2006'daki '*Bir Düşünce ve Yarınki Türkiye Tasarımı Olarak Hareket Dergisi* ve *Nurettin Topçu'* özel sayımızda buluşmak dileğiyle.

HECE

15.5.2015
Husayn

I. Bölüm

Mustafa Karaosmanoğlu

ÇOCUK NEDİR EDEBİYAT NEREYE DÜŞER

Çaçcıl tanıma göre iki ile on beş yaş arasındaki yıllarını süren her insan varlığına çocuk diyoruz. Bu toplumsal bir tanım ve kuzey ülkelerinin sert iklimine göre yapılmış, dahası birçok kültürde de karşılığını bulan cinsel bir tabana sahip. Yasalara göreyse çocukluğun sona erdiği yerdeki yaş sınırı daha ileri bir noktada bitiyor. On sekiz yaşına basan her insanoğlu çocukluk çağını bitirip reşit olduğu için anne ve babasının yükümlülüğünden çıkmakta özgür. Dolayısıyla yasalar karşısında da sorumlu. Söz konusu bu yargı, yukarıda bahsettiğimiz toplumsal yargıda bulunma biçiminde de olduğu gibi, bedensel yetilerin gücüyle ilgili alınmış bir yargı gibi geliyor insana. Çünkü bu yaşa eren kişinin kendi başının çaresine bakmasıyla birlikte, kendi ekonomik konumunu da kendisinin tayin etmesi öngörülüyor.

İslam'a göre ise çocukluk çağı, akıl baliğ olmakla biten bir sınıra sahip. Akıl baliğ kavramı ilginç bir kavram, aklın bülüğa ermesi gibi net olmayan bir tarafı olmasına rağmen, kültürel bazda beden bülüğa erme temeline oturmuş. Yani o da cinsel tercih tabanına basıyor. Bu işin toplumsal tarafı. Fakat iş bu kadarla da bitmiyor tabii, Allah'a karşı bir sorumluluk söz konusu. Böyle olunca da işin içine aklın girmesi kadar doğal bir şey yok. Çünkü, aklen herhangi bir yetkinlik gösteremeyen birisi de beden bülüğa erişmiş olabilir. O hâlde aklın, yani "sağlıklı bir şekilde tercih edebilme yetisinin" de olgunluğa erişmesi gerekli. Bu elbette pozitif bir gösterge. Yani bu noktada iradenin sonsuz ağırlığı, alınca kazanıyor insanın. Pek tabii ki bu yetke (irade) Allah indinde insanı, bir yönüyle yüceltirken diğer yönüyle ise yerin dibine batırabilecek geniş bir alana sahip. Asi olmak da iradeye bağlı, mümin olmak da. Meseleye diğer yüzünden bakacak olursak eğer, çocukluk oldukça geniş bir özgürlük alanına sahip.

Buradan şu sonucu çıkarmak mümkün; açık olarak da olsa, örtük olarak da olsa çocuk, bilebildiğimiz kadarıyla çoğu kültürlerde istediği soruyu sormakla kalmayıp, bu soruya -müsamaha sınırları içinde kalmak şartıyla ve pek tabii ki lisanen- istediği boyutta cevap verme imkânına sahip. Çocuğun sultanların emirlerine karşı gelebilecek potansiyelde bir varlık olduğunu söyleyenler herhâlde böyle bir düşünceyi altyapı olarak almış olsalar gerek. O hâlde çocuğu daha yakından tanıyalım: Çocuk fiziksel olsun, psikolojik olsun her daim yenilenen bir varlık. Bir olay, bir olgu onun zihninde hiç de birbiriyle zorunlu bir sebep sonuç ilişkisi kurmadan varlık sahnesine çıkabileceği gibi, büyüklerin sıkı sıkıya determine edilmiş dünyasında var olan illiyet bağı, onların zihninde hiç alışılmadık

bir şekilde vücut bulabilir. Çocuğun dünyası, biz büyüklerin gerçeklik âlemi dediğimiz âlemin çok ötesinde bir yerlerde kurulabilir. Bu, onun için çok normal bir şeydir. Onun zihninde boyutlar her an yer değiştirebilirler, bunun bir anormalliği yoktur. Cinler, periler insanlarla aynı vasatın elamanı olabilirler. Orada saçma yoktur, abesle iştiğal dediğimiz şeyin bizatihi kendisi saçmadır. Her varlık katmanı birbiriyle iç içedir ve çok rahat bir şekilde yeniden üretilebilir. O her zaman hayret etmeye teşnedir. Ve hayret ettiği şeyi hemen orada normalleştirmeyi becerir. Zamanı da bir çırpıda geçebilir mekânı da. Gökyüzündeki ay bir dededir onun için, - analoji basit- dedenin aklaşmış sakallarının ay'a benzemesi için yerlidir. Zamanın ata binmiş bir süvari olmadığını kimse söyleyemez.

Bu bağlamda dünyanın bütün devrimcileri çocuktur. Çünkü ütopya aslında çocukların vatanıdır. Çünkü çocuklar bir bakıma yeni kurulmuş birer hayat gözlemevleridirler. O gözlemevlerinden hayatı temaşa etmek, hem oldukça ilginç

hem de tahmin edilmeyecek kadar eğlenceli olabilir. Bir çocuk etrafını algılamaya başladığında, her şeyi, her olguyu, her kavramı yeniden inşa eder, yeniden isimlendirir çünkü. Kendi iç doğasıyla dışarı dünyayı, o dünyada olan biteni hiç de zor olmayacak bir hâlde, uzak ilgilerin evreni olarak, özgün bir şekilde eşleştirebilir. Yani çocuk kendi bulunduğu yere,

spekülatif bir alana doğru yollanır ve bizi de oraya doğru çeker. Onlar (çocuklar) aynı zamanda bu spekülatif dünyanın aktif veya pasif ama her hâl ve kârda gönüllü birer elamanıdır. Böyle bir gözle bakarlar dünyaya ve büyüklerin netleştirdikleri zehabına kapılmış oldukları dünyadan güçlü bir merkezkaç kuvvetiyle uzaklaşmış olurlar.

Ayrıca çocuğun dünyası keşiflerin dünyası olduğu için, o her şeyi yeniden, tekrar tekrar keşfedebilir. Görmüş olduğu bir nesne her daim başka bir nesneye kalbedebilir. Hiçbir oturmuşluğa prim vermez ve asla statü tanımaz. Sorgulayıcıdır. Büyüklerin o çok önem verdikleri hiyerarşik yapılanma, onun indinde birdenbire keyfi bir düzen olup karşımıza çıkabilir. Onun seçmiş olduğu dünyada insan gözsüz görebilir, kulaksız duyabilir, dilsiz tat alabilir vs. Çocuk, imkânı yeniden tanımlamaktır. O, soru sorma biçimiyle, değer verme biçimiyle, algılayış biçimiyle, tasnif etme biçimiyle ve hepsinden önemlisi üretme biçimiyle değme filozoflara taş çıkartabilir. Fakat tabii ki yönleme hiçbir şekilde prim vermeyen filozof olarak.

İnsan dünyayı ilk defa çocuk olarak karşılar. Dolayısıyla çocuğun hayata bakışında büyüklerin kullandıkları türden herhangi bir filtre yoktur. Direkt bir bakışla hadiselerin mantığını kavramak -pek tabii ki kendi zihinsel yeteleri çerçevesinde bütünüyle olmasa bile, birçok filozofun hayalini kurduğu bir durumdur. Bununla birlikte çocuğun geçmişi yoktur. Söz konusu bu durum felsefe kurmak için değil de kurulan felsefeyi yürütmek adına önemli bir eksikliklerdir. Yani şöyle diyebiliriz; iyi bir felsefi yapı, kuruluş aşamasında çocukça kurulmalı, bununla birlikte kurulan felsefeyi yürütme aşamasında ise işin içine büyüklerin tecrübesi katılmalıdır.

Evet insanoğlu için hiçbir zaman dilimi çocukluğu kadar önemli değildir. Kendi hayatımıza şöyle bir baktığımızda hatırlamaya değer olarak en fazla malzemeyi çocukluğumuza sarktığımızda buluruz. İnsanın yapıtaşları çocukluk döneminde örülmüştür. Verili dünyamız; yani eşyayla, kavramlarla, kelimelerle karşı karşıya gelip onları adlandırmamız veya adlandırmayı öğrenmemiz bu çağın ürünüdür. Bir insan teki için, onun karakterini oluşturan, dışarı dünya ile alışverişini sağlayan iç sesin oluşumu, yüzde doksan veya doksan beş iki ile beş yaş arasındaki döneme denk gelir. Psikologlar, daha sonraki dönemlerde marazi bir şekilde ortaya çıkan ruhsal etkilerin terapisinde daha ziyade çocukluk dönemine inmek zorunda kalırlar. Çünkü çocukluk insanın dünyaya en iyi fotoğraf verdiği dönemin adıdır. Çocukluk sonrası gelişim, bir insanın hayatı, süreç içinde yaşantılamasından mülhem, taşların -belli bir toplumsal norm dâhilinde- yerine oturmasıyla ilgilidir. Sonraki dönem, elde edilen birikimin karşılıklı etkilerle birlikte tecrübe hanesine yazılmasının adıdır.

Belki de çocuklarımız için yalıtılmış bir dünya oluştursak ve onların çocukluk safhasını orada geçirmelerini sağlasak, çok daha değişik bir insanlık nesli ile karşılaşabiliriz. Orada yeni bir edebiyat kurabiliriz. Yeni bir fizik, yeni bir felsefe hatta yeni bir dünya. Evet bu çok tehlikeli bir şey de olabilir ve doğurabileceği potansiyel zararlar yüzünden böyle bir yüzleşmeyle karşı karşıya kalmaktan çekinebiliriz. Ama bir değişim, radikal bir değişimden başlayacaksa eğer, bu mutlaka çocukluk döneminin ürünü olacaktır.

Burada bizim disiplin ile ilgili bir sorunumuzun var olduğu anlaşılmasın. Aksine bir şeyleri, yeniden disipline edebilecek zekânın önünden barikatların kaldırılmasını talep etme gibi bir niyet taşıdığımızı peşinen söyleyelim. Ve daha da ileri boyutta, disipline girme safhasının yaş olarak daha ileri dönemlere itilmesini önermekle birlikte, söz konusu bu işlemin de tedricen olması taraftarıyız. Pozitif bilimlerin alanında son asırların en büyük buluşu olan 'genel rölativite' kuramının, bu kuramın mucidi olan bilim adamının kafasında on beş yaşında oluştuğunu aklımızda tutmamız gereklidir. Her buluş elbette çocukluk yaşlarında elde edilmemiştir, ama çocukluk yıllarının üzerinde yükselen bir yapının, söz konusu buluşa etki ettiği de yadsınamaz bir gerçektir.

Şu anda okuma gayretinde bulunduğunuz bu metin, işbu karalanmış satır-